

Wyrok z dnia 23 marca 1999 r.

II UKN 544/98

1. Przepis art. 29 ustawy z dnia 19 grudnia 1980 r. o zobowiązaniach podatkowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1993 r. Nr 108, poz. 486 ze zm.) nie może stanowić podstawy żądania odsetek od niezwróconej w terminie kwoty nadpłaconych składek na ubezpieczenie społeczne, jeżeli nadpłata nie pozostaje w związku z uchyleniem lub zmianą decyzji organu rentowego ustalającej wysokość zobowiązania.

2. Przepis art. 38 ust. 1 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.) nie może stanowić podstawy żądania od organu rentowego odsetek z tytułu opóźnienia zwrotu nadpłaconej kwoty składek na ubezpieczenie społeczne.

Przewodniczący: SSN Maria Mańkowska, Sędziowie SN: Andrzej Kijowski, Barbara Wagner (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 23 marca 1999 r. sprawy z wniosku Gminnej Spółdzielni „S.Ch.” w K.W. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w K. o wymiar składek na ubezpieczenie społeczne, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 14 lipca 1998 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Sąd Apelacyjny w Krakowie wyrokiem z dnia 14 lipca 1998 r. [...] oddalił apelację Gminnej Spółdzielni „S.Ch.” w K.W. od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kielcach z dnia 21 października 1997 r. [...], oddalającego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w K., odmawiającej wypłaty odsetek za opóźnienie w zwrocie składek na ubezpieczenie społeczne uiszczonych od wypłat premii z zysku za 1990 r. Organ rentowy decyzją z

dnia 7 sierpnia 1995 r. orzekł, na wniosek Spółdzielni z dnia 28 kwietnia 1995 r., zwrot składek w kwocie 7. 496,13 zł, odmawiając decyzją z dnia 21 marca 1996 r. zapłaty odsetek za okres od 10 kwietnia 1991 r. do 10 sierpnia 1995 r. Gminna Spółdzielnia „S.Ch.” w K.W. odprowadziła, zgodnie z art. 36 ustawy budżetowej na rok 1991 z dnia 21 lutego 1991 r. (Dz.U. Nr 21, poz. 83), składki na ubezpieczenie społeczne od wypłaconych pracownikom nagród z zysku za 1990 r. Obwieszczeniem Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 maja 1994 r., opublikowanym 25 maja 1994 r. (Dz.U. Nr 62, poz. 266), przepis ten utracił moc obowiązującą. Według Sądu, art. 38 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.), powoływanej dalej jako „ustawa organizacyjna”, nie może stanowić uzasadnionej podstawy prawnej żądania odsetek od zwróconych składek. Przepis ten dotyczy bowiem tylko odsetek za opóźnienie w ustaleniu prawa do świadczeń lub ich wypłacie. Ewentualną podstawę prawną żądania odsetek przez Spółdzielnię mógłby stanowić art. 20 w związku z art. 29 ustawy z dnia 19 grudnia 1980 r. o zobowiązaniach podatkowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1993 r. Nr 108, poz. 486 ze zm.), powoływanej dalej jako „ustawa podatkowa”, i w związku z § 1 pkt 12 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16 grudnia 1989 r. w sprawie rozciągnięcia przepisów ustawy o zobowiązaniach podatkowych na niektóre rodzaje świadczeń pieniężnych oraz określenia właściwości organów podatkowych w zakresie umarzania zaległości podatkowych (Dz.U. Nr 6, poz. 40), powoływanego dalej jako „rozporządzenie”. Przepis ten ma jednak zastosowanie tylko wtedy, gdy Zakład Ubezpieczeń Społecznych pozostawał w zwłoce ze zwrotem nadpłaconych składek. Organ rentowy nie wydał decyzji zobowiązującej Spółdzielnię do uiszczenia składki od wypłat z zysku za 1990 r. Wobec tego nie ponosi odpowiedzialności za nadpłatę składek wyliczonych przez samą Spółdzielnię (deklaracja rozliczeniowa z dnia 10 kwietnia 1991 r.) i opłaconych dobrowolnie (przekazanie w tym samym dniu kwoty 148.206.425 zł).

Gminna Spółdzielnia „S.Ch.” zaskarżyła ten wyrok kasacją. Wskazując jako jej podstawę naruszenie prawa materialnego wskutek błędnej wykładni art. 29 ust. 2 ustawy z 19 grudnia 1980 r. o zobowiązaniach podatkowych - przez stwierdzenie, że przepis ten nie może stanowić podstawy do żądania odsetek, art. 38 ust. 1 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. - przez przyjęcie, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie ponosi odpowiedzialności za spóźniony zwrot kwoty nadpłaconej przez pozwaną, art. 417 KC - „ przez stwierdzenie, iż w przedmiotowej sprawie jest niedopuszczalne od-

powiednie stosowanie przepisów prawa cywilnego”, wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i jego zmianę. W uzasadnieniu kasacji strona skarżąca wywodziła, między innymi, że zgodnie z art. 29 ustawy podatkowej w związku z § 1 pkt 12 rozporządzenia, kwota nadpłacona tytułem składek na ubezpieczenie społeczne podlegała z urzędu zwrotowi w ciągu trzech miesięcy od daty opublikowania obwieszczenia przez Prezesa Trybunału Konstytucyjnego o utracie mocy obowiązującej art. 36 ustawy budżetowej na 1991 r. Twierdziła, że art. 38 ustawy organizacyjnej nie ma zastosowania tylko wówczas, gdy opóźnienie w przyznaniu lub wypłaceniu świadczenia jest następstwem okoliczności, za które organ rentowy nie ponosi odpowiedzialności, a taka sytuacja w rozpoznawanej sprawie nie zachodzi.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 29 ust. 2 ustawy podatkowej „oprocentowaniu w wysokości odsetek za zwłokę pobieranych od zaległości podatkowych” podlegają „nadpłaty wynikłe w związku z uchyleniem lub zmianą decyzji ustalającej wysokość zobowiązania podatkowego”. Z powołanego przepisu wynika, iż źródłem nadpłaty podatku ponad rzeczywiste zobowiązanie podatkowe musi być decyzja organu podatkowego. Według nie kwestionowanego przez stronę skarżącą ustalenia Zakład Ubezpieczeń Społecznych - Oddział w K. nie wydał decyzji zobowiązującej do odprowadzenia składek na ubezpieczenie społeczne od wypłat z zysku za 1990 r. Wejście w życie przepisu zobowiązującego pracodawcę do uiszczenia składek na ubezpieczenie społeczne od konkretnie określonych wypłat (art. 36 ustawy budżetowej na 1991 r.) nie zastępuje decyzji organu rentowego, zaś orzeczenie przez Trybunał Konstytucyjny utraty mocy obowiązującej tego przepisu nie stanowi uchylenia decyzji. Trafnie zatem wywiódł Sąd drugiej instancji, że w rozpoznawanej sprawie nie zostały spełnione przesłanki do zastosowania art. 29 ustawy podatkowej w związku z § 1 pkt 12 rozporządzenia. Przeciwno zastosowaniu tego przepisu w rozpoznawanej sprawie przemawiają nie tylko reguły gramatycznej wykładni prawa. Fundusz Ubezpieczenia Społecznego jest tworzony ze składek ubezpieczonych i przeznaczony na wypłatę świadczeń dla osób, które utraciły możliwości zarobkowania własną pracą. Obciążanie go zobowiązaniami dodatkowymi, innymi niż wynikające z regulacji ustawowej, lub skutkami finansowymi obowiązywania niekonstytucyjnych przepisów prawa nie byłoby usprawiedliwione funkcjonalnie i aksjologicznie.

Art. 38 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. reguluje odpowiedzialność organu rentowego wobec ubezpieczonych za opóźnienie w przyznaniu lub wypłacie świadczeń. Sprawa o zwrot nadpłaconych przez pracodawcę składek na ubezpieczenie społeczne nie mieści się w przedmiotowym, jak i w podmiotowym zakresie regulacji tego przepisu. Sądy obu instancji prawidłowo zastosowały art. 38 ustawy organizacyjnej, odmawiając uznania go za uzasadnioną podstawę prawną żądania przez stronę skarżącą odsetek od kwoty nadpłaconych składek na ubezpieczenie społeczne.

Trafny jest pogląd Sądu drugiej instancji, że przepisy Kodeksu cywilnego ani wprost ani odpowiednio nie mają zastosowania do stosunków prawa ubezpieczenia społecznego. Prawo ubezpieczenia społecznego jest samodzielną dyscypliną prawa z właściwą sobie, publicznoprawną metodą regulacji stosunków prawnych składających się na jego przedmiot. Jest prawem ścisłym, a stosunki prawne kształtowane są nie wolą jego podmiotów (np. niedopuszczalność ugody), lecz ustawą (przymus ubezpieczenia, zamknięty katalog ryzyk i świadczeń, jednolitość statusu ubezpieczonych). Nadto, w prawie ubezpieczenia społecznego nie ma generalnego odesłania w sprawach jego przepisami nie unormowanych do przepisów Kodeksu cywilnego; jest natomiast takie odesłanie do przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego.

Powołany w kasacji art. 417 KC nie może mieć zastosowania do odpowiedzialności Zakładu Ubezpieczeń Społecznych - centralnego organu administracji państwowej wykonującego zadania z zakresu ubezpieczeń społecznych (art. 7 ustawy organizacyjnej). Stanowi podstawę odpowiedzialności cywilnej Skarbu Państwa za szkodę wyrządzoną przez funkcjonariusza państwowego przy wykonywaniu powierzonej mu czynności. Przewidziana w art. 417 KC odpowiedzialność odszkodowawcza oparta jest na swoistych, prawnych przesłankach (szkoda, wina zindywidualizowanego funkcjonariusza, związek przyczynowy między wykonaną czynnością a powstałą szkodą). Poszkodowany w sposób opisany w art. 417 KC może dochodzić naprawienia szkody od Skarbu Państwa w innym trybie niż przewidziany do dochodzenia roszczeń w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych. Sądy pracy i ubezpieczeń społecznych nie są rzeczowo właściwe w sporach tego rodzaju.

Mając powyższe na względzie Sąd Najwyższy, stosownie do art. 393¹² KPC, orzekł jak w sentencji.

=====